

Глазова О.П.,
доцент кафедри методики мов та літератури
ІІПО Київського університету імені Бориса
Грінченка, кандидат педагогічних наук

РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Поняття «мовна особистість» увійшло до наукового обігу після того, як лінгвістичні дослідження з вивчення мовних фактів і явищ перемістилися на суб'єкт усіх мовних процесів - носія мови з його потребами й намірами. Поняття мовної особистості є центральним поняттям лінгводидактики, і визначає «людину, що розглядається з погляду її готовності здійснювати мовленнєві вчинки, сприймати й створювати твори мовлення» [3].

В.Карасик виділяє такі особливості мовної особистості: 1) мовна здібність як органічна можливість навчатися спілкування за допомогою мови; 2) комунікативна потреба, спрямована на адресата мовлення, співрозмовника, колектив; 3) комунікативна компетентність як вироблене вміння успішно спілкуватись; 4) мовна свідомість як активне вербальне відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу; 5) мовленнєва поведінка як усвідомлена й неусвідомлена система вчинків, що розкривають характер і спосіб життя людини [5].

На думку Г. Шелехової, кожен мовленнєвий твір (текст, висловлення) є і предметом навчання, і засобом, за допомогою якого формуються й розвиваються комунікативні вміння. Саме тому великого значення набуває усвідомлення вчителями змісту роботи з розвитку мовлення, оптимальний добір методів, прийомів, форм і засобів навчання [7].

До розділу «Мовно-літературна освітня галузь. Українська мова і літературне читання» Програми НУШ початкової школи уведено змістову лінію «Досліджуємо медіа», якою передбачено «формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти» [1].

У середній ланці шкільної освіти предметом навчання і засобом формування комунікативних умінь на уроках української мови все частіше стає медійний текст — усний чи писемний твір масової комунікації. За твердженням Словника журналіста, «сутність медіатексту — конкретна інформація, виражена з метою впливу та переконання аудиторії. За медіатекстом стоїть особистість журналіста, його світосприйняття, інтелектуальний рівень, когнітивна здатність».

Добираючи методи, прийоми, форми й засоби роботи над медіатекстом, необхідно враховувати вікові особливості учнів певного класу, а також відмінності в реагуванні вікових груп учнів на матеріали медіа [6, 4], які можна показати в таблиці.

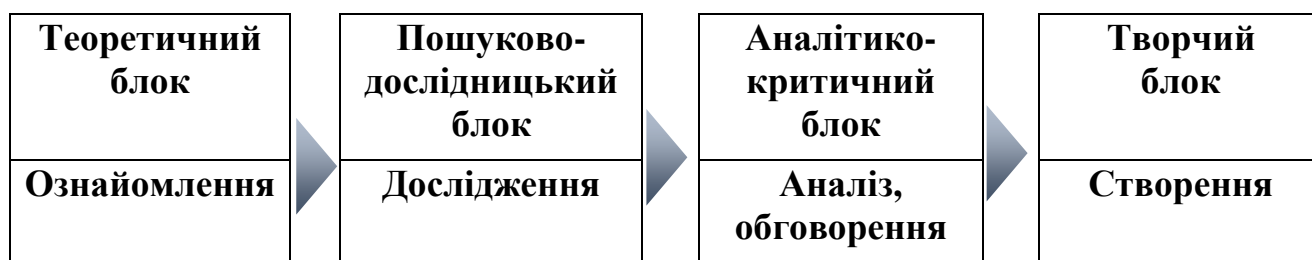
Таблиця 1

5-7 класи	Розвивається соціальний інтелект. Підлітки починають розуміти, що люди належать до певних соціальних груп. Матеріали ЗМІ розширюють соціальний досвід підлітків. Розвивається абстрактне мислення, критичність, почуття гумору, розуміння пародії, іронії, сатири. Підлітки визначають головну думку медіатексту, розуміють причинно-наслідкові зв'язки між епізодами. Посилюється цікавість до питань моралі, свої оцінки підлітки співставляють із моральними орієнтирами, інформацію зі ЗМІ корелюють зі своїми знаннями про світ, стають критичнішими до того, що бачать і чують. Розвивається емоційний інтелект. Проте через брак досвіду під впливом медіа (сцен насильства, еротики, порнографії) орієнтири картини світу можуть суттєво спотворитися.
8-9 класи	Учні перебувають у пошуку нової ідентичності, шукають інформацію та ідеї, які можна для цього використати. Зіставляють поняття добра і зла, ідеалізують силу, спритність, незборимість. Схильні до ідеалізації медійних героїв або зображуваних у медіа реальних осіб (музикантів, спортсменів та ін.), створюють собі кумирів, наслідують їх у житті. Ідентифікують себе із сильними героями, часто негативними. Ризикована (часом кримінальна) поведінка має для них ореол привабливості.

Методика проведення уроків з використанням і на основі матеріалів ЗМІ має бути заснована на проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних формах навчання, що розвивають індивідуальність учня, самостійність і

критичність його мислення, стимулюють творчі здібності. Надавши потрібні знання про роль і значення в житті суспільства медіа, словесник має сформувати вміння сприймати, інтерпретувати та аналізувати медійний текст, після чого залучити учнів до творчої діяльності, зокрема до створення передбачених чинною програмою (як обов'язкових, так і рекомендованих) медійних текстів. Особливо корисними формами роботи є обговорення переглянутих телепередач актуального для учнів змісту з наступним складанням відгуку, твору-роздуму, есе. Як дидактичний матеріал для переказів варто використовувати актуальні за змістом і цікаві за формою тексти з мережі Інтернет, принагідно звернувши увагу учнів на їх жанрові особливості.

Систему роботи словесника над текстами медійних жанрів можна показати у вигляді схеми:

Не виходячи за межі чинної навчальної програми [2], словесник може і має організувати роботу школярів над створенням медійних текстів, логічно пов'язуючи завдання з виучуванням на уроці мовним матеріалом.

Творчі роботи медійних жанрів, які слід запропонувати виконати учням, можна розподілити за класами в такий спосіб:

Таблиця 2

5 клас	Створення тексту інформації для шкільного веб-сайта або шкільної газети про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень. Аудіозапис до шкільної радіогазети повідомлення, що містить окличні й неокличні речення. Підготовка інформації до шкільного веб-сайта про цікавий випадок із життя класу з використанням вставних слів і словосполучень.
6 клас	Створення допису до шкільного веб-сайта про діяльність українських меценатів із використанням складних слів

	<p>(наприклад: <i>добродій, милосердя, життєпис, благодійність</i>).</p> <p>Складання інформаційного допису до шкільної газети або шкільного веб-сайта про подію з життя класу з використанням іменників – власних назв (імен і прізвищ однокласників, географічних назв і т.ін.).</p> <p>Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі.</p>
7 клас	<p>Колективне укладання переліку цікавих школярам українськомовних сайтів.</p> <p>Створення інформаційного повідомлення до шкільного веб-сайта про вдало організовану екскурсію з використанням дієприкметників (наприклад: <i>відвідана виставка, омріяна подорож</i>).</p> <p>Написання портретного нарису в публіцистичному стилі.</p> <p>Складання розповіді про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників доконаного й недоконаного виду.</p> <p>Створення мікротексту з елементами порівняння літературного твору та його екранізації (різних моделей гаджетів, комп'ютерних ігор тощо) з використанням прислівників різних ступенів порівняння.</p>
8 клас	<p>Складання тексту-роздуму в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень».</p> <p>Складання проекту статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням простих і складних речень.</p> <p>Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури.</p> <p>Складання тексту для розміщення на шкільному веб-сайті про корисні для школярів лінгвістичні онлайн-словники (з використанням спонукальних речень або речень, ускладнених однорідними членами).</p> <p>Створення відгуку про розміщену в мережі Інтернет віртуальну екскурсію до музею або історичної місцевості (з використанням речень, ускладнених однорідними членами).</p> <p>Інтерв'ю в публіцистичному стилі.</p>
9 клас	<p>Складання тексту виступу в шкільному радіожурналі на актуальну для школярів тему з використанням речень, ускладнених відокремленими членами.</p> <p>Обговорення питання «Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах» із використанням цитат.</p> <p>Обговорення питання «Навіщо потрібен нетикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між</p>

школярами на форумах і чатах. Написання есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері — мені найбільше імпонують?»

Дослідження змісту і мовних особливостей медіатекстів, створення текстів різних жанрів медіа логічно вписується до переліку вимог чинної програми щодо формування комунікативних умінь школярів.

Опрацювання матеріалів ЗМІ в жодному разі не має набути форми боротьби проти впливу на школярів Інтернету або телебачення. Мета дослідження та створення різноманітних медійних текстів мають слугувати розвитку мовної особистості учня, що збігається з метою шкільного курсу української мови.

Література

1. Типова освітня програма для 1-4 класів, розроблена під керівництвом О.Я.Савченко. – Адреса з екрану:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/04/11/1tipova-osvitnya-programa-rozroblena-pid-kerivnitstvom-o-ya-savchenko.docx>

2. Українська мова Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи// Дивослово, 2017, № 7-8

3. Богин Г.И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 / Г.И. Богин. – Л., 1984.

4. В.Ф.Іванов, О.В.Волошенюк. Медіаосвіта та медіаграмотність. Підруч. для студентів педагогічних навчальних закладів та слухачів Інститутів підвищення кваліфікації вчителів — Київ: Центр вільної преси, 2012. Адреса з екрану:

<http://balakliya-school2.edu.kh.ua/Files/downloads/Медіа%20підручник.pdf>

5. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. Карасик. – М., 2004.

6. Найдьонова Л.А. Психологічні механізми медіаосвіти дітей різного віку.

Адреса з екрану:

https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf2/Najdenova.pdf

7. Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. – Адреса з екрану: http://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-72.pdf